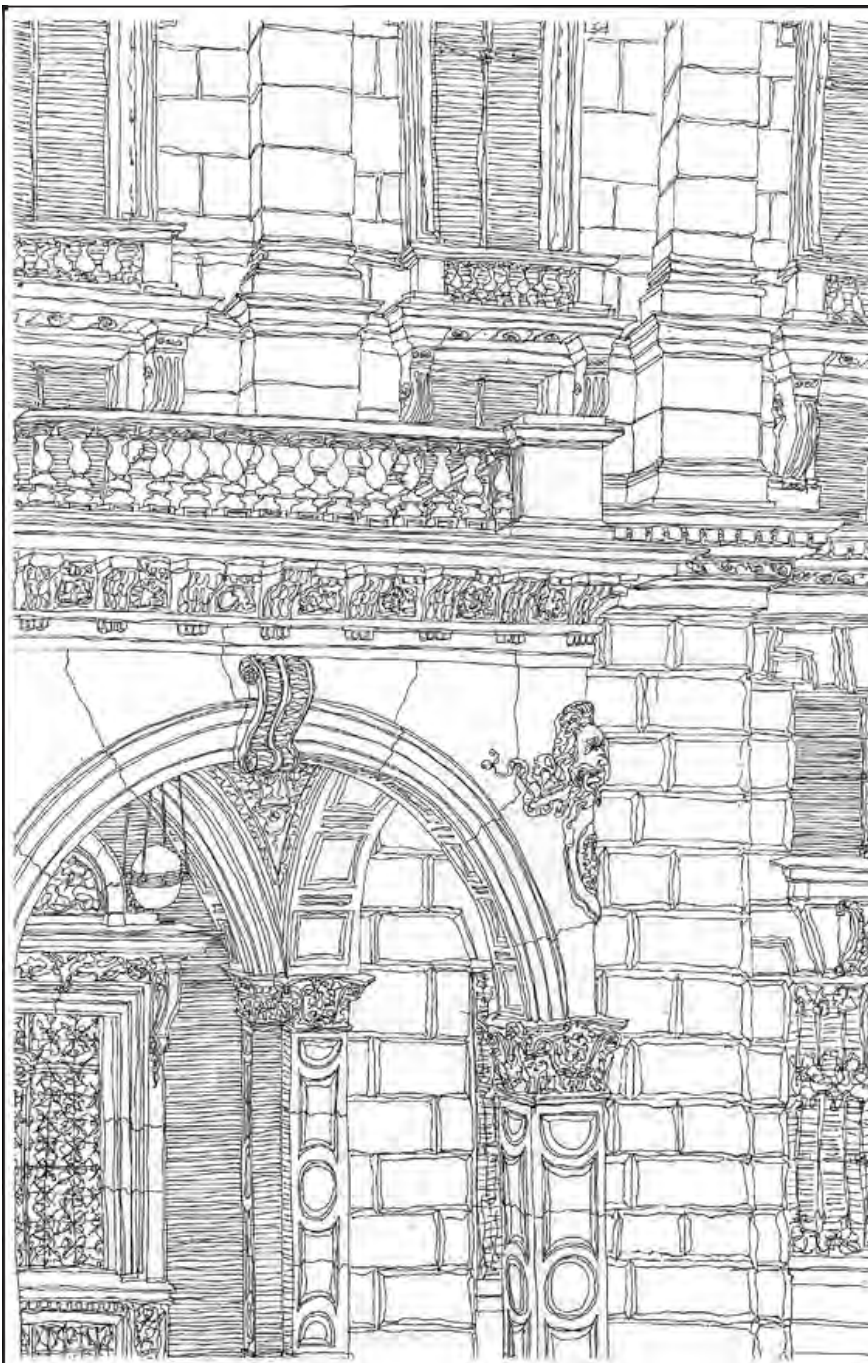

Ötvenhat és a történelem balkonperspektívából

Dámosy Géza

Szerzőnk egykori otthona utcácskájának krónikáját ajánlotta fel lapunknak. A kiváló grafikus pesti képeit már bemutattuk hasábjainkon (BUDAPEST 2014/2), de Dámosy Géza ehhez az írásához is mellékelte néhány rajzot az utcáról, a házról, ahol felnőtt, s az Operáról. Meg a Dalszínház utcai ház erkélyéről. „Egy történelmi dráma jeleneteit fiatal életem folyamán ebből a páholyból nézhettem” – meséli. „1956 tavaszán földrengés volt a fővárosban”, ősszel pedig „a Révay utcából az éj csöndjét felverve megjelent egy szovjet tank.”

Hát kérem, a hatodik kerületi Dalszínház utcáról lesz itt szó. Az utca neve védett, 1884 óta nevezik így, előtte, az Operaház felépültéig, a Hermina-tér délnyugati oldalát alkotta: a város bolhapiaca volt. A mai utca a sugárút másik oldalára is átterjed, teljes hosszán összesen hét épület található, ebből kettő első osztályú műemlék, s az egész terület az UNESCO világlistáján szereplőként védettnek nyilvánított.

Nem célozom *Ybl Miklós* remekművével itt külön foglalkozni, mert nekem nem a főhomlokzat ékszerdoboz maradt meg örök emléknek, hanem a mi utcánk frontja lenyűgöző, ötemeletes! méretével, amely mellett a királybejáró árkádjai is eltörpülnek. És első emeleti lakásunk balkonjáról én közvetlenül ide láthattam. Ez a nyolcas számú bérház tudtommal 1892-ben épült, s hogy itt sosem fogja márványtábla születésemet méltatni, annak az az oka, hogy a tulajdonképpeni aktus egy klinikán zajlott le. Viszont szemeim már itt nyíltak ki, és ez az erkély lett gyermekkorom legfontosabb megfigyelőállomása. Két bábos oszlopocska közt kilesve, sok tapasztalatra tettem szert, így megfigyelhettem a kocsisok viselkedését, akik vagy jeget vagy tüzelőt hoztak, és pont alattam rakodtak. Zengzetes káromkodásuk is bevonult szókincesembe. Passzívan, mert úri gyerek voltam. Emlékszem, kisiskolásként egyszer a földalattival jöttem hazafelé, a zsúfolt kocsiban egy bácsi a popsimat simogatta, s miután kiszálltam az Operánál, egész hazáig kísért. Anyám otthon azt tanácsolta, jobb, ha most nem nézek ki az ablakon. Kimásztam tehát a balkonra, és az oszlopok között lestem a bácsit, aki még egy ideig az árkádok alól lesett vissza, aztán elment.

Esténként az operaelőadásokra illusztris vendégek érkeztek. Az olasz királyra alig emlékszem, még kicsi voltam, de

*Horthyék*at többször is láttam. A kormányzó egy alkalommal kijövetelükkor egyik fiát pofon ütötte, miután kesztyűjét lehúzta. *Auguszt*a hercegnő majd naponta jött, egy rettenetes ronda autóval érkezett.

1944 március végén ide látszott a megszálló német hadsereg Andrassy-úti hadvonulata. Közelebb akkor nem volt szabad mennem, de mind az utcán álltunk. Aztán egyik nap *Gabi* haverom, a házmaster kisfia egy sárga csillaggal a mellén próbált mellettem elszaladni. – „*Te meg mit viselsz?*” – röhögtem. „*Seggfej*” – mordult rám. „*Hülye zsidó!*” – kiabáltam vissza, és azon nyomban a lépcsőn felrohanva meggyóntam anyámnak az esetet. Ő elszomorodva visszazavart, kérjek azonnal bocsánatot Gabi édesanyjától.

A szomszéd ház zsidóház lett, és a gettó sem volt messze, anyám a nyakamba akasztotta keresztlevelém másolatát, azt bemutatandó, amennyiben egy egyenruhás bácsi megállít. Göndör hajú srác voltam. Érdekes, akkoriban a gyerekek többet futkoshattak szabadon, mint manapság, pedig hát a világ akkor sem volt veszélytelenebb. Budapest első bombázása előtt az éjszakai ég tele volt hatalmas fényszórók csóváival.

Az ostromot nem itt éltük át, apám a 10. Helyőrségi Kórház parancsnokaként a családdal együtt nyugatra vonult. Mire 45 októberében hazatértünk, lakásunkban már négy család lakott. A társbérlet évekig tartott, de mindennemű veszekedés nélkül. Közvetlenül a háború után éhezett a fél ország, s egyszer magas rangú szovjet vendégeknek terítettek szemben velünk az árkádok alkotta teraszon. Mind a tizennyolcan innen lestük a lakomát. Annak befejeztével az ottmaradt magyar miniszterek nekiestek a maradéknak, mindent felfaltak, még a poharakat is üresre itták. Mellettem *Ilus* néni elhánnya magát, állapotos volt. Aztán szigorodott a helyzet. Amikor *Tito* látogatott ide, csak a bátyám volt otthon. A rendőrség lerohanta a lakást, minden ablaknál állt egy belőlük, bátyámat oda se engedték. Én apámékkal valahonnan érkezvén a Hajós utca sarkán kellett óráig várakozni, amíg a vendég el nem távozott.

Telt s múlt az idő, mint a mesében, a diktatúra konszolidálódott, de élni kellett, s jöttek a hétköznapiak, én meg nőtettem. Jó időben, nyaranta a nyitott ablakok sok lelki táplálékot szolgáltattak. A földszinti volt Kékduna vendéglőt most Füzék étteremnek hívták, esténként innen

szólt a zene, programjukat már kívülről tudtam. A Dalszínházunkból komolyzene hallatszott a próbatermekből nappal is, az ablakokban meg a balettes lányok napoztak. Ha férfi vendégünk jött, és véletlenül felnézett, elhatározta, hogy a jövőben többször fogja tiszteletét tenni nálunk. Harmadik emeleti szomszédunknak rendszeresen bejáró vendégei voltak, onnan ugyanis a lányokra felülről lehetett rálátni.

Pesten már akkor is voltak hajléktalanok, ha nem is annyian, mint manapság. A legelőkelőbb köztük a *Lujza* volt, ő szemközt velünk az árkádok alatt lakott. Egy ügyvéd özvegye volt állítólag, férjét éveken át itt gyászolta. Éjszaka ivott, a délelőttöt átaludta, rendszeresen akkor kelt, amikor én az iskolából jöttem. Olyankor végezte reggeli toaletjét, szoknyáját megemelve, szétterpesztett lábbal csurgatott, akkora hanggal, mint ha egy söröslő huggyozna. Utána újságpapírból cigarettát sodort, közben köhögve rátruházott, de azt csak akkor vette észre, amikor cigije nem gyulladt meg, akkor aztán elkezdte mély matrózhangján a szitkozódást, olyan tartalommal, ami nekem új volt, mert a nemek ivarszerveit teljesen összezavarta. A füttyös bácsi is erre járt, neki meg az volt a specialitása, hogy egy fütty, és máris jött a seggre pacsi, persze csak a nőkére. Egyszer egy NDK-s turista, párjának becsületét megvédendő, meg akarta verni, de rászóltak, hagyja szegényt, csak egy ártalmatlan pesti originál.

De a sötétre is maradt elég látnivaló. Én közben felserdültem, egyetemista lettem, és áttettem lakosztályomat apám rendelőjébe. Egy urológus vizsgálószék és egy kvarclámpa között a diványon ültettem fel sátorfámat, jobban mondva rajzablám, itt éjszaka senki sem zavart. Apám vadászkukkerével felfegyverkezve az ablakból továbbra is élvezhettem az Operaház csodálatos részleteit. A már említett hatalmas bábos korlátos terasz alatt volt a kocsifeljáró, háromíves loggiát képezve, kétoldalt díszes kandélaberekkel, s a három kis kupola művészi sgrafittókkal ékesítve. Egy bronzkalapácsos mívész kapun keresztül érkezett a nagyságos vendég a díszterembe vezető lépcsőházba. Oroszlánok őrizték a feljárót, meg mindent, ami egy építészhangadó szemét-száját ingerli. Meg többet is.

A lámpák éjszaka nem égtek, a Városliget innen messze van, a fiataloknak abban az időben nem jutott egy kégli, meg

hát kérem, ez volt a Ratkó-korszak. Egyszóval éjjelente az ablaknál tartózkodva fontos ismeretekre tettem szert. Például arra nézve, hogy az állva kivitelezett közműnél mi a józan megoldás. Akkoriban az utca még nem volt olyan forgalmas, mint ma, sőt egyszer hónapokra le is volt zárva, valamikor 52-ben. Előadás alatt rövidzárlat miatt kigyulladt a tető, a dolog már az utolsó felvonás végén történt, senki sem vette észre. Elöl kiengették a nagyérdeműt, hátul meg már másztak felfelé a tűzoltók. Az ablakokat a hőség miatt ki kellett nyitni. Az újépítéshez az utca közepén rakták össze a tetőszerkezet elemeit.

1956 tavaszán földrengés volt a fővárosban, az Opera falai rettenetesen sőhajtoztak. Aztán pár hónap múlva megint megremegett a föld és a Révay utcából az éjcsöndjét felverve megjelent egy szovjet tank. Aki ezt a nyikorgó hangot egyszer hallotta, sosem felejtheti el. Az Operának ez sem tetszett, addig csapta vissza az echót, amíg a hősi tank el nem szegyelette magát, és kihajtott a Sztálin útra.

Azután én is elmentem, tíz év távollét után, itt már csak vendégként szerepelek. Közben bátyám és anyám elköltözött, apám és sokkal később nővérem is meghalt, de *Bálint* személyével maradt a lakás a család tulajdonában, sőt védelmében. Így aztán a „Dr. Dámós” névtábla a lakás bejáratánál nemcsak nosztalgia. Kapcsolatom balkonunkkal már csak azért sem szakadt meg, mert két házzal arrébb, a Révay utcában van egy kis lakásom, évente többször is itt tartózkodom.

Mostanra utcám hangulata erősen megváltozott. A Révay és az Andrassy út között álló hármashomlokzatú neoreneszánsz bérpalota földszintjén rendezkedett be a Callas Kávéház luxusetablissementje. Építésekor lefaragták az utca felét, de ez még nem elég, nyaranta a pincérek asztalkáikkal a járdát is előszeretettel elfoglalják. A háború előtt itt volt a Szecesszió, majd Windsor Kávéház. Előtte taxistand. „*Nekem nem kell autó – mondta apám –, a sofőröm a sarkon vár rám.*” Az is megszűnt, a kávéház helyén meg sokáig az OTP irodája volt. Szemben, már tulajdonképpen nem is utcánkhoz tartozik, áll, vagyis hasal *Strobl Alajos* remek szfinxe, minden gyerekek kedvence, párja az Opera másik oldalán található.

A Dalszínház utca ezzel hivatalosan még nem ért véget, de ahhoz, hogy a

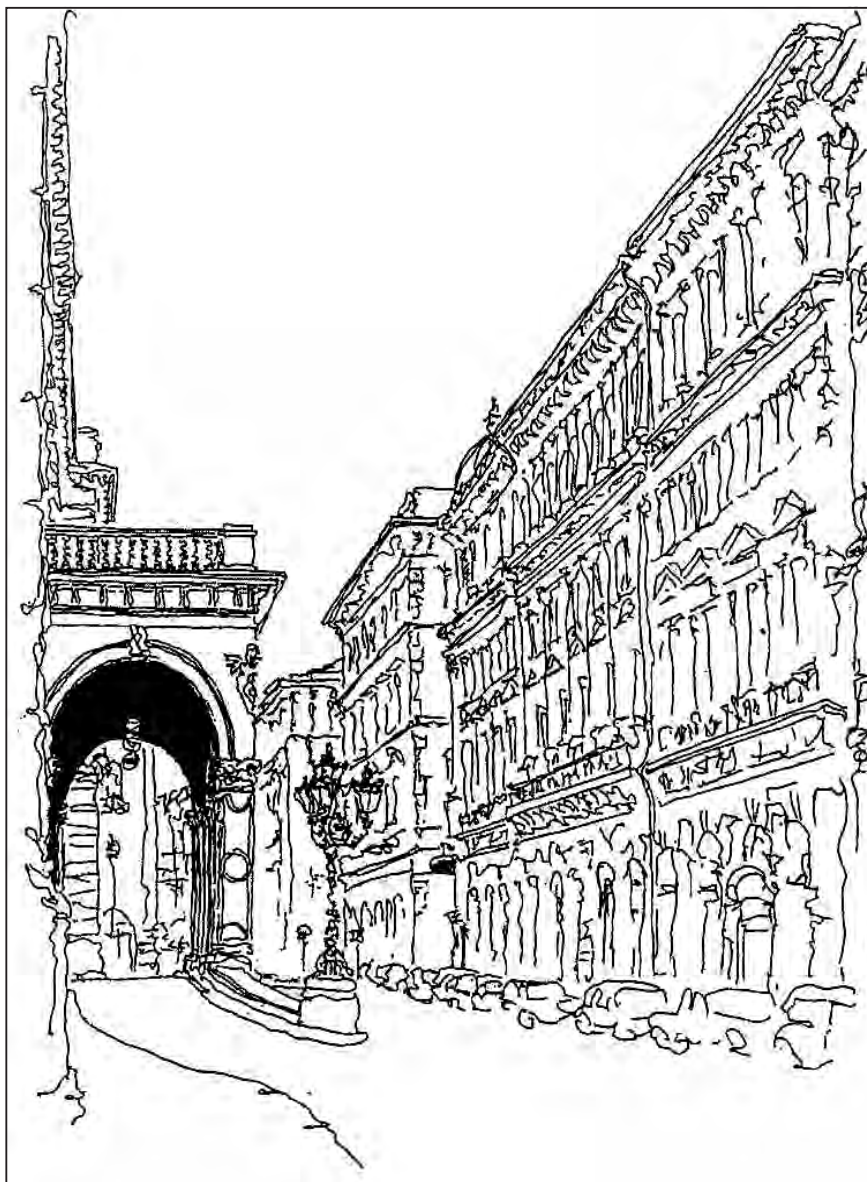
másik oldalra érhessünk, át kell kelni pompás és széles Sugárutunkon, s ez nem mindig veszélytelen próbálkozás. Egyszer tanúi voltunk annak, hogy egy idős néni megdöbbenően át akart sétálni a másik oldalra, merthogy ezt ő mindig úgy csinálta. Mindez 56 október végén történt, és mi figyelmeztettük őt, hogy az Oktogonnál (akkor Nov. 7. tér) oroszok vannak. A néni nem érdekelte a politika, hát elindult. Ágyúval rá is lőttek, de nem őt találták el, hanem *Ady Endre* „Röpülj hajóm” című emléktábláját törték össze, amely addig a Három Holló kávéház Andrassy úti homlokzatát díszítette. Hát Ady ezt nem így gondolta. A néni, kedvet kapva a politikához, életének legjobb idejét futotta, és sértetlenül megúsza.

Átérve a túloldalra az utca jobb oldalán még két szép bérház látható, az első földszintjén Gucci várja vásárlóit, a bal oldalon meg *Lechner Ödön* Drechsler palotájának, a volt Balettintézetnek rohadózó, aládúcolt oldalhomlokzata áll, kapujából serény munkások időnként hordják ki a sített.

Errefelé a kutyaszar sem ritkaság. Utcánk a Paulay Ede utcába torkollik, itt áll szemben az Új Színház, a volt Parisienne mulató, *Lajta Béla* premodern építészeti remeke 1909-ből. A hatvanas években egy szörnyű függönyfállal tették tönkre homlokzatát. A nyolcvanas évek vége felé itt hajtották végre először a később divatba jött kozmetikázást: visszaépítették a homlokzatot. Mellette egy kétemeletes klasszicista ház romja vár remélhetőleg az újjáépítésre. Vagy a bontásra. Ezt viszont városvédőink vérnymása már nehezen viselné el.

De térjünk vissza a „mi” oldalunkra, mert ma itt dübörög az élet. Ám minden drága is lett. Földszintünkön utoljára a Belcanto működött, arról volt híres, hogy a pincérek áriákat énekelve szolgáltak ki. Vagy a magas bérleti díj vagy a konkurencia miatt, de bezártak. Az Operacub is kiköltözött, a sarki bejáratot bebádogozták, pedig ez volt három hajléktalan domicilja. Található itt még két-három luxusüzlet, köztük egy ominózus institutio, szemben egy pad is hívogat pihengetni. A Lázár utca idekukkantó Opera-bazárjának földszintjén fiatal angol vállalkozók bicikliutakat szerveznek külföldi turistáinknak.

Utcánk e tája nagyszerű zárt teret alkot, akusztikája, mint már mondtam, tökéletes, nyaranta a nyitott ablakok-

ból minden horkantás kihallatszik. Az utóbbi években divat lett itt a filmforgatás. Napirenden vannak a lezárások, ilyenkor a kapun se ki, se be. Amikor az Evita volt soron, *Madonna* éppen házunk alatt rendezkedett be, kétméteres függönnyel zárta el magát, mert utálja az autogramhajtászó plebszet.

Itt befejezném, pedig még a ház belsejéről is írhatnék.

De mégse! Az Opera harmadik emeleti lépcsőházából nagyszerűen rálátni szülőházamra. Ez egy érdekes perspektíva írásom balkonperspektívájára. Dalszínházunk székei már ugyancsak nyikorognak. Most, hogy megnyílt az Erkel színház, belátható időn belül, utcánkat hosszabb időre lezárhatják, ami nem is lenne baj, annyi más helyen is lehet forgatni. ●

